

SIBIUL ȘI PATRIMONIUL TRADIȚIONAL DIN DOBROGEA

dr. Ilie MOISE*

SIBIU ET LE PATRIMOINE TRADITIONNEL DE DOBROGEA

Resumé:

L'ouvrage „Sibiu et le patrimoine traditionnel de Dobroudja” remet en question les relations spéciales établies, le long des années, entre les ethnologues de Sibiu et ceux provenant de l'espace de Dobroudja, entre les institutions de recherche et mise en valeur de la culture traditionnelle des deux départements: Tulcea et Sibiu. On évoque, tout d'abord, les ouvrages de Ion Ionescu de Brad, ouvrages qui, au milieu du XIXème siècle, appréciaient à superlatif le rôle des bergers des régions frontalières dans la mise en évidence des structures sociales et professionnelles de Dobrogea: „Ils ont réalisé une œuvre nationale...”. Il s'arrête, ensuite, à la recherche de Dumitru Șandru – Les montagnards de Dobroudja (1946) et aussi sur les conclusions de celui-ci: la dernière fondation des Transylvains a été celle d'assimiler Dobroudja aux roumains. Les recherches de la muséographe Hedwig Rușdea du Musée „Astra” concernant les moulins à vent de Dobroudja, dont la majorité ont été transférés dans la section en plein air du taillis de Sibiu, marquent un autre moment important des relations entre les institutions de Sibiu et celles de Dobroudja. L'ouvrage se termine avec un passage en revue des principaux moments de la collaboration du Musée d'Ethnographie de Tulcea avec le Musée „Astra” et l'Institut de Recherches Socio-Humaines de Sibiu.

*

Mots-clés: le patrimoine traditionnel, le musée, des chercheurs scientifiques, Dobrogea, Sibiu
Cuvinte cheie: patrimoniul tradițional, muzeu, cercetători științifici, Dobrogea, Sibiu

Am venit la Tulcea, cu prilejul acestui jubileu, să aducem un omagiu, în numele Universității „Lucian Blaga” și al Institutului de Cercetări Socio-Umane Sibiu, colegilor de la Institutul de Cercetări Eco-Muzeale Tulcea, cercetători și muzeografi care încearcă, de ani buni de zile, să facă tot ce le stă în putință pentru a proteja și valorifica patrimoniul cultural dintre Dunăre și Mare, biodiversitatea acestui magnific ținut al Dobrogei. Am pornit încoace cu gândul că refacem drumul pe care l-au făcut, de mii și mii de ori, oierii mărgineni, „acei magnați ai oilor” (cum îi numea Călinescu), cu un rol atât de important în menținerea ideii de *unitate națională*, de unitate de limbă, de unitate de port și obiceiuri. Mulți nu s-au mai întors în Ardeal, s-au așezat aici, în Dobrogea, unde, așa cum spunea Ion Ionescu de la Brad, „au făcut operă națională”, au înființat școli, cămine culturale, au ctitorit biserici și asociații profesionale, au adus bunăstare și cultură, au românizat Dobrogea, după expresia mărgineanului Dumitru Șandru – autorul volumului *Mocanii în Dobrogea*¹, o carte de mare actualitate, care merită să fie reeditată, acum, la începutul mileniului III.

Poate și de aici relațiile speciale ale Sibiului cu spațiul dobrogean, cu lumea satului, cu

* prof.univ. dr. la Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu.

¹ Dumitru Șandru, *Mocanii în Dobrogea*, București, Institutul de Istorie Națională, 1946.

etnologia de aici, cu slujitorii culturii dobrogene. Fire văzute și nevăzute i-au împins încoace pe ctitorii muzeului din Dumbrava Sibiului care, iată, deține cea mai frumoasă *tipologie* a *morilor de vânt din Dobrogea*, cele mai reprezentative monumente de arhitectură și, cu siguranță, cel mai complet instrumentar specific ocupațiilor tradiționale; un adevărat *sat dobrogean* transferat, de-a lungul câtorva decenii, în Dumbrava Minunată a Sibiului. Un patrimoniu inestimabil care merită, el însuși, o carte specială, o prezentare detaliată a ceea ce predecesorii noștri, muzeografi și cercetători din veacul trecut, au transferat la Sibiu. Sunt atât de speciale relațiile Sibiului cu Tulcea, încât ... iată, v-am dat și cel dintâi ierarh al locului – Preasfinția Sa, Visarion.

În domeniul *cercetării*, colaborarea sibienilor cu colegii de la Tulcea a fost una dintre cele mai fructuoase, ușor de recuperat din periodicele de profil care mai apar, încă, la Sibiu: „Cibinium” și „Studii și comunicări de etnologie”.

Astăzi m-aș opri, în mod deosebit, asupra aportului la recuperarea și valorificarea patrimoniului etnologic dobrogean, a două cercetătoare. Este vorba de *două doamne ale etnologiei dobrogene* – sibianca Hedwig Rușdea și tulceanca dr. Steluța Pârâu, șef secție a Muzeului de Etnografie din Tulcea.

Prima, *Hedwig Rușdea* (1924-2009) a fost muzeograf la Muzeul Tehnicii Populare din Dumbrava Sibiului vreme de două decenii, perioadă în care s-a identificat, realmente, cu problemele muzeului, începând cu înființarea și apoi dezvoltarea acestei instituții de talie europeană. „A contribuit esențial la fundamentarea catalogului științific și a arhivei de imagini a muzeului. A făcut achiziții și cercetări de teren în multe zone ale țării, cu predilecție în Dobrogea” – spune profesorul Ioan Godea în sinteza sa privind etnologia română în a doua jumătate a veacului trecut².

Tulcea și oamenii săi trebuie să rețină numele acestei cercetătoare care a salvat, transferând în Muzeul din Dumbrava Sibiului, întreaga *tipologie* a *morilor de vânt* de pe cuprinsul pământului dintre Dunăre și Mare, devenind cea mai cunoscută specialistă în acest segment de civilizație tradițională din România. De altfel, rezultatele cercetărilor sale în Dobrogea sunt publicate în „Cibinium”³, în „Studii și comunicări de etnologie”⁴, în „Buletinul Atlasului Etnografic al României”⁵, dar și în volumele de specialitate ale sesiunilor de comunicări științifice din Germania și Danemarca⁶ sau în presa germană din România⁷.

În ultimii ani a locuit în Germania, dar *a trăit în România*, două locuri fiindu-i foarte dragi: Muzeul din Dumbrava Sibiului și Dobrogea – cu satele Dunavăț, Frecăței și Curcani – localitățile de unde a transferat celebrele mori de vânt, actualmente adevărate vedete ale Muzeului în aer liber. Nouă și Dobrogei, Hedwig Rușdea ne-a lăsat câteva lucruri de excepție: monumentele de arhitectură vernaculară transferate în Dumbrava Sibiului, dar și zeci de studii în domeniul etnologiei, practici și metode științifice care astăzi sunt aplicate de întreg personalul muzeului. Lucrările publicate, împreună cu manuscrisele donate de familie Muzeului „Astra”, ne permit să schițăm imaginea unui muzeograf de vocație, a unuia dintre cei mai buni pe care i-a avut Sibiu vreodată⁸.

Dobrogeanca *Steluța Pârâu* – cercetătoare de marcă a etnomuzeologiei contemporane, confirmă prin tot ce face și clădește la *Muzeul de Etnografie* al Institutului de Cercetări Eco-Muzeale din Tulcea, al cărei șef de secție este, că a fost și rămâne o veritabilă descendentă a unor mocani

² Ioan Godea, *Etnologia română contemporană*, București, Ed. Enciclopedică, 2002, 340.

³ *Morile de vânt din Nordul Dobrogei* în „Cibinium”, anul I, 1966, 79-96; *Principii și criterii pentru structurarea tematică a sectorului alimentar din Muzeul Tehnicii Populare*, în „Cibinium”, anul IV, 1974-1978, Sibiu, 1979, 81-94.

⁴ *Fântâna cu vârtej, activată de forța animală, din sudul Dobrogei* în „Studii și comunicări (de etnologie)”, Tom IV, 1982, 407-410.

⁵ *Mori de vânt* în „BAER”, București, 1978, 3.

⁶ *Weindmills in Dobrogea, Romania. Distribution und Typology*, in Transection of the 2-nd International Symposium in mulinology, Danmark, 1969.

⁷ *Wienkelter aus Kleinalisch*, in „Die Woche”, 1973, 220.

⁸ Horst Klusch, *In memoriam: Ulrike Hedwig Rusdea*, în „Studii și comunicări de etnologie”, Tomul XXIII, Sibiu, Ed. Imago, 224.

din sudul Transilvaniei așezați cu turmele pe una din văile cu o climă mai blândă din spațiul dintre Dunăre și Marea cea Mare. Aidoma predecesorilor săi mărgineni (numele *Pârâu* este frecvent întâlnit în Săliștea Sibiului), Steluța Pârâu și-a dus până la capăt gândul de a transforma instituția la care lucrează într-o *unitate etnomuzeală model*, perfect racordată la cerințele și exigențele lumii științifice și muzeografice de astăzi. Ediția din 2009 a Colocviilor „Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii tradiționale”, desfășurată la Tulcea în perioada 27-29 octombrie, a confirmat, încă o dată, aserțiunile noastre, colectivul „Muzeului de Etnografie” (ai cărui oaspeți răsfățați am fost) fiind unul dintre cele mai competente și bine sodate din țară, fapt ce se reflectă admirabil în fiecare obiect expus.

Doctor în *estetica artelor vizuale* din 1995, Steluța Pârâu este, totodată, *expert* în cadrul Comisiei Naționale pentru Patrimoniul Cultural Imaterial a Ministerului Culturii și unul dintre cei mai respectați etnomuzeologi contemporani, invitat la cele mai prestigioase congrese naționale și internaționale. A semnat cinci volume (3 de autor și 2 coautor) și peste 70 de articole de specialitate⁹ ceea ce i-a asigurat un loc bine conturat în *Etnologia română contemporană*, *Lexicon bibliografic ilustrat* de Ioan Godea (București, 2002) și în *Dicționarul etnologilor români* de Iordan Datcu (București, 2006). Studiile și cărțile sale, axate pe teme precum costumul tradițional (*Portul popular din județul Tulcea* – în colaborare cu Elena Secoșan; *Motive populare românești din județul Tulcea* – în colaborare cu Vasilica Topoleanu, Tulcea, 1982), ornamentica populară (*Elemente decorative ale textilelor pentru ornamentica interiorului din zona Agighiol – Enisala – Zebil*, Tulcea, 1977) sau structura interiorului țărănesc (*Lumină și culoare în amenajarea estetică a spațiului țărănesc tradițional de locuit la români*, Galați, 2001), sporesc prestigiul institutului, al cărui *secretar științific* a fost o bună bucată de vreme, dar și pe acela al Universității „Dunărea de Jos” Galați, la care predă „cultura tradițională” din 1996.

În ultimul deceniu, împreună cu colegii de la muzeu, abordează problematica similitudinii și diferențelor culturii tradiționale a diferitelor populații din întreaga Dobroge, precum și din arealul Rezervației Delta Dunării (ruși-lipoveni, ucrainieni, bulgari, turci și tătari) în vederea realizării atlasului acestei zone. Rezultat al primelor cercetări în acest domeniu este volumul *Multiculturalitatea în Dobrogea*, finanțat de Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Tulcea, Editura Ex-Ponto, Constanța, 2007.

Mereu în pas cu exigențele cercetării actuale, participă, an de an, la reuniunile științifice naționale sau ține cursuri de muzeotehnică și protejare a patrimoniului (Universitatea din București), preocupată îndeosebi de soarta și statutul etnologiei românești, de acele elemente care asigură identitatea culturii și civilizației noastre tradiționale.

În „Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Imaterial”, unde reprezintă o zonă atât de importantă precum Dobrogea, cântărește fiecare vorbă cu aceeași responsabilitate și atenție pe care o acordă cuvântului scris.

Omul, de o aleasă generozitate, care a fost și rămâne Steluța Pârâu se conjugă în chipul cel mai firesc cu cercetătorul exigent, însă dispus întotdeauna să-și ajute colegii, ori de câte ori aceștia i-ar cere-o.

Știm cu toții că precaritatea financiară a lumii științifice de astăzi te constrânge, adeseori, să renunți la cercetarea de teren. Într-o atare situație „salvarea” poate veni doar de la colegii de specialitate, care-ți pot furniza date științifice despre alte arealuri¹⁰. Un astfel de coleg, de o surprinzătoare amabilitate, este Steluța Pârâu care își sacrifică, nu o dată, timpul culegând date științifice pentru etnologii din alte zone. O face, probabil, în numele unei deontologii profesionale (pe care-o mai întâlnești doar la etnologii născuți și nu făcuți !), din onestitate și –

⁹ În „Studii și comunicări de etnologie” - periodic al Academiei Române, editat de Institutul de Cercetări Socio-Umane, a publicat: *Fenomene ale coetnicității într-o zonă de locuire interetnică I*, (Tomul XVII/2003, 80-101); II, (Tomul XVIII/2004, 129-140); *Studii și comunicări de etnologie la aniversare* (Tomul XX/2006, 18); *Similitudini și diferențe – fenomene ale coetnicității într-o zonă multiculturală* (Tomul XXIV/2010, 147-160).

¹⁰ Noi înșine am beneficiat, la începutul anilor '90, de sprijinul generos al doamnei Steluța Pârâu la conturarea imaginii confreriilor de tineret din spațiul dobrogean, informații valorificate în volumul *Confrerii carpatice de tineret – ceata de feciori*, Sibiu, Ed. Imago, 1999.

poate – dintr-un impuls puternic, venit de departe, din lumea strămoșilor săi mărgineni, acela de a duce întotdeauna gândul până la capăt, mai cu seamă atunci când îl menești rotundului românesc.

BIBLIOGRAFIE

- GODEA, I. 2002, *Etnologia română contemporană*, Editura Enciclopedică, București.
- KLUSCH, H. 2009, *In memoriam: Ulrike Hedwig Rusdea, Studii și comunicări de etnologie*, Tomul XXIII, Editura Imago, Sibiu.
- RUȘDEA, H. 1966, *Morile de vânt din Nordul Dobrogei*, în „Cibinium”, anul I, Sibiu, p. 79-96.
- RUȘDEA, H. 1979, *Principii și criterii pentru structurarea tematică a sectorului alimentară din Muzeul Tehnicii Populare*, în „Cibinium”, anul IV/1974-1978, Sibiu, p. 81-94.
- RUȘDEA, H. 1982, *Fântâna cu vârtej, activată de forța animală, din sudul Dobrogei, Studii și comunicări (de etnologie)*, Tom IV, Sibiu, p. 407-410.
- RUȘDEA, H. 1978, *Mori de vânt, Buletinul Atlasului Etnografic al României (BAER)*, București, p. 3.
- RUȘDEA, H. 1969, *Weindmills in Dobrogea, Romania. Distribution and Typology, Transection of the 2-nd International Symposium in mulinology*, Danmark.
- RUȘDEA, H. 1973, *Wienkelter aus Kleinalisch, Die Woche*, p. 220.
- ȘANDRU, D. 1946, *Mocanii în Dobrogea*, Institutul de Istorie Națională, București.